

ІСТОРИЧНИЙ АСПЕКТ УКРАЇНСЬКОГО ТУРИЗМУ ТА ЙОГО МАЙБУТНЄ

Ще з початку 60-х років туризм у світі став розвиватися динамічно. В Україні проблеми менеджменту, нових бізнес-технологій та підвищення кваліфікації дуже актуальні в умовах сьогодення. Зараз велика кількість підприємств парализована не вирішеністю збуту низькоякісної продукції, а на виготовлення нових зразків немає коштів. Але останні явища, вже мали місце в нашому суспільстві.

Розвиток технічного прогресу сприяв і становленню туризму. Вже в 1918 р. як підрозділ Міністерства народної освіти України було створено екскурсійний відділ, яким керувала член Центральної Ради С. Русова. У 1928-1930 рр. українські туристичні організації були об'єднані у Всесоюзному добровільному товаристві пролетарського туризму та екскурсій і акціонерному товаристві "Інтурист". Певне значення для підвищення професійного рівня робітників мала також діяльність технічних спеціалістів і суспільних організацій з технічної пропаганди. З 1927 р. широко пропаганду здійснювало республіканське товариство "Техніка - масам". Скрізь для підвищення фаху робітників працювали технічні станції.

В 1923 р. в Донбасі в результаті багатомісячної затримки платні почали масові страйки робітників ("волинка"). Тоді органи ДПУ притягнули до відповідальності 10 робітників.¹ Тільки в Донецькій області в 30-ті роки репресували 50 тис. осіб.² Цікаво, що найбільшу суспільну групу з числа репресованих склали саме робітники - 40,5%.³ Незважаючи на значний приплив робітників з інших республік, питома вага українців, зайнятих в промисловості, збільшилась з 52% (1921 р.) до 66% (1940 р.).⁴ Розвиток Донбасу рятував селян від голоду і колгоспних трудовнів. Усього ж в Донецькій області в 30-50-х роках за політичними мотивами було репресовано більш як 100 тис. осіб.⁵

Водночас з боротьбою проти технічної інтелігенції, компартія розпочала широку кампанію висунування. Більш як 140 тис. робітників було висунуто на керівні посади. Так, колишній коногон Є.Т. Абакумов очолив Рутченківське шахтоуправління в Юзівці, де його помічником по політпраці з 1920 р. був М.С. Хрущов. Цікаво, що в березні 1923 р. одну з шахт в Гришино назвали ім'ям Т.Г. Шевченка. За високі показники у праці колектив гірників нагородили орденом Трудового Червоного Прапора (1937р.). В наш час це шахта 19/20 в/о "Красноармійськвугілля" (Донецька обл.).⁶

Політика репресій і висунування призвела до соціальних змін у складі робітництва. Тепер воно мало меншу монолітність. Виникла напруженість між владою і субпролетаріатом, що прийшов з доколгоспного села.⁷ Сталін вміло використовував те, що неосвічена людина, маючи слабку уяву про демократію, стоїть поза політикою.⁸

У 20-30 роки український туризм був у занепаді. Його розвитку не сприяла тяжка праця на новобудовах індустрії та голодомор 1932-1933 років.

"Підготовлені" класово ворожнечою робітники стали рушійною силою масового трудового змагання, що розпочалося у 1929 р. На початку першої п'ятирічки поміж собою змагались 262 підприємства України (150 тис. людей).⁹ Але елементи самоврядування і мотивації праці в бригадах не знайшли в подальшому підтримки компартійного керівництва. Методи змагання стали системою жорсткої експлуатації людини державою.¹⁰ Якісним підсумком усієї попередньої праці по підвищенню технічної освіти робітників став стаханівський рух, ініційований у 1935 р. в Донбасі. На наш погляд, до раніш прийнятих показників його масовості слід підходити критично. Відкидаючи офіційну показуху, потрібно підкреслити його ефективність щодо підвищення продуктивності праці робітників. При заробітній платні вибіника у 130 карб. стаханівці отримували 300-500 карб. Першими на відстаючі шахти направили О. Стаханова, М. Ізотова, І. Молостова.¹¹ Праця поспіхом підготовлених "фабзайченят" природно призводила до аварій. Це також був привід для репресій. Тільки у 1936 р. за саботаж засудили 20% керівників промисловості Донбасу. На їх місце висувались робітники стаханівці.¹² У "драконівське" законодавство 1940 р. ввели кримінальні статті: за запізнення, прогул, самовільне залишення роботи. Робітників віддавали під суд за запізнення на декілька хвилин.¹³

Слід особливо підкреслити, що смертельний травматизм у вітчизняній вугільній промисловості на 1 млн. т видобутого вугілля у 1935 р. склав 12,4 чол. (у США 3,01 чол.).¹⁴

Лише з другої половини 30-х років число бажаючих отримати туристичні послуги зросло. Ці функції тепер розподілялись між Укрпрофрадою та Республіканським комітетом у справах фізичної культури та спорту.

Таким чином, запроваджені керівництвом держави заходи з формування, профнавчання і мотивації праці робітників у 1921-1941 рр. дали

позитивні результати. В цілому ж система профтехосвіти виявилась недостатньо ефективною для вирішення якісних завдань економіки, бо діяла в умовах тоталітарної системи. В той же час вона в значній мірі задовільнила "голод" підприємств у робітничій силі, сприяла вирішенню завдань технічної реконструкції промисловості. Була також зміцнена і матеріальна база українського туризму.

Але продуктивність праці радянських робітників так і залишилася в два рази нижчою за американських, а розрив в номінальній платні робітників і ІТП в 1940 р. склав 197% (в 1917 – 180%). Фактично він був значно більший.

Рекомендації подолання теперішньої суспільно-економічної кризи в Україні містяться у глибокому етнополітичному аналізі розвитку держави передвоєнного періоду та практичних висновках із нього. В 20-30-ті роки проблеми суспільного партнерства, мотивації праці намагалися вирішувати за рахунок акціонування і структурної перебудови виробництва, самокупності профшколи. Вказані заходи викликали трудовий ентузіазм робітників. Індекс продуктивності праці в промисловості України у 1997 р. склав 76% (1990 р. – 100%).¹⁵ Прямим наслідком цього показника – є сьогодні низький рівень туристичного бізнесу в країні.

І все ж таки, ставлення до туризму змінюється на позитивне. Свідченням цього є діяльність Держкомтуризму України по виконанню програми розвитку туризму в Україні до 2005 року.¹⁶ Сьогодні

акціоновані підприємства повинні мати пільгове податкообкладення в рахунок підготовки кадрів, а матеріальна зацікавленість учнів може бути забезпечена їх зайнятістю у малих підприємствах профтехучилищ. Важливе значення мають заходи по запобіганню негативних наслідків техногенної діяльності підприємств, зокрема – санітарно-епідеміологічний контроль. Все це – основа сучасної інноваційної політики з формування відповідного ринку робітничої сили і розвитку масового туризму.

Становлення масового туризму в Україні через його комунікативність є також важливим чинником формування громадянського суспільства, ствердження гуманітарних цінностей Народна дипломатія у цьому процесі більш реальна, ніж сучасні недіючі закони. Туристичний бізнес в цілому світі – один з найперспективніших напрямків підприємництва. Прибутки від нього складають десятки мільярдів доларів США. Україна також має значні рекреаційні ресурси, що можуть виконати функцію двигуна ринкової економіки. Подолавши економічну кризу можна реально збільшити прийом іноземних туристів в декілька разів. Як наслідок реформ у вищій школі сьогодні з'явилась можливість створення наукового потенціалу в галузі туризму.¹⁷

Вихованці Донецького інституту туристичного бізнесу (президент А.В. Кузьменко) вже вносять свій гідний вклад у розв'язання цієї важливої проблеми молодій українській державі.

Примітки:

1. Правда через роки – Донецьк: Либідь, 1995 – С. 6.
2. Там же. с. 3.
3. Там же. с. 39.
4. Енциклопедія українознавства. Т.3. – С. 1099; История советского рабочего класса. – М. 1984. – Т. 3. – С. 113.
5. Лаврів І.І. Історія Південно-Східної України. – Львів: Слово, 1992. – С. 122; Моя земля – земля моїх батьків. – Донецьк, 1995. – С. 54.
6. Комсомолец Донбасса – 1964, – 15 янв.
7. Верт Н. История советского государства, 1900-1991 – М., 1995. – С. 22.
8. Зевелев А. Истоки сталинизма. – М.: Высшая школа, 1990. – С. 17.
9. Вісник профспілки України. – 1929. - №24.
10. Дедалевський Я. Робітництво і большевизм. – Роттердам. – 1948. – С. 24.
11. Лихолобова З.Г. Поступь новаторов. – Донецьк: Донбас, 1976. – С. 86,
12. ЦДАСО України, фонд 1, опис 6, лист 99.
13. Медведев Р. Связь времён. – Ставрополь, 1992. – С. 224.
14. Краснонос Ю.Н. Формирование кадров рабочих угольной промышленности Украины: – Дис. канд. ист. наук. – Донецк, 1995. – С.126.
15. Статистичний щорічник України за 1997 рік. – К.: 1999. – С. 98.
16. Попович С. Джерела вітчизняного туризму. – Україна туристична, 1998, № 12.
17. Филипенко Н.А. и др. Влияние политики на туризм в Украине – Донецк: ДИТБ, 1997. – С. 9, С. 6.

